

A KEGYELEM JELENTŐSÉGE SZENT PÁL APOSTOLI SZOLGÁLATÁBAN

Kocsis Imre*

Jól ismert tény, hogy Szent Pál apostol teológiájának egyik sajátossága Isten kegyelme szükségességének és hatékonyságának a hangsúlyozása. A bűntől való szabadulás, vagyis a megigazulás Isten kegyelmén alapszik, amely Pál szemléletében a bűn hathatós „ellenszere” (vö. Róm 3,24). Emellett a megigazult keresztények számára a Krisztus megváltásából fakadó kegyelmi erő jelenti azt a támaszt, amely által képessé válnak ellenállni a kísértéseknek és teljesíteni Isten akaratát vö. Róm 6,14). Figyelemre méltó, hogy Pál számára a kegyelem (görögül χάρις) saját apostoli szolgálatában is meghatározó jelentőségű. Egyedül Isten kegyelmének köszönheti az apostoli szolgálatra való meghívását, s az apostoli munka során is folytonosan tapasztalja a kegyelem megtartó erejét. Értekezésemben azokat a fontosabb szövegeket tekintem át, amelyekben Pál a neki osztályrészül jutó kegyelmi támaszról nyilatkozik személyes hangvételben.

1. „Isten kegyelméből vagyok, ami vagyok” (1Kor 15,10) – a kegyelem mint az apostoli szolgálatra képesítő adomány

A Korintusiaknak írt levél 15. fejezetében Pál a halottak feltámadásáról értekezik hosszasan. Mivel az apostol számára a végidőbeli egyetemes feltámadás Jézus Krisztus feltámadásának természetes következménye, érthető, hogy az érvelés elején, az 1–11. versekben, a figyelem éppen Jézus feltámadására irányul. Ennek valóságát a Feltámadott megjelenéseinek rövid áttekintésével

---

* Egyetemi tanár, PPKE HTK.

(5–7. versek) támasztja alá Pál, s egyúttal saját damaszkuszi tapasztalatát is megemlíti, amelyet egy szinten tekint a Tizenkettő és egyéb személyek előtti jelenésekkel. Utána pedig, mintegy kitérőként, apostoli szolgálataira is utal, amelyet teljes egészében a kegyelem művének tekint.

„Mindnyájuk után pedig mint félresikerültnek, megjelent nekem is. Mert én a legkisebb vagyok az apostolok között, arra sem vagyok méltó, hogy apostolnak nevezzenek, mert üldöztem Isten egyházát. De Isten kegyelméből vagyok az, ami vagyok, és nekem juttatott kegyelme nem volt hiábavaló. Sőt, valamennyiüknél többet munkálkodtam, bár nem én, hanem Isten kegyelme velem együtt. Tehát akár én, akár ők, így hirdetjük, és ti így lettetek hívőkké.¹

Amikor Pál azt tudatosítja, hogy neki is megjelent a feltámadt Krisztus, a jeruzsálemi apostolokkal való egyenrangúságát kívánja nyomatékosítani: ő is a feltámadt Krisztus által meghatalmazott apostol.² Ám azt sem hallgathatja el, hogy az apostoli szolgálatra való meghívása egészen egyedi és rendkívüli formában történt. Ezt a tényt a görög szövegben az ἐκτιρώσκω = „idő előtt szül, elvetél” igéből képzett ἔκτρομα főnév jelzi, amely az ókori görög iratokban legelőször orvosi művekben szerepel a torzulást vagy életképtelenséget eredményező korai szülés vagy vetelés (illetve a koraszülötti vagy elvetélt állapot) jelölésére.³ A *Septuagintában* háromszor (Szám 12,12; Jób 3,16; Préd 6,3) fordul elő, s a páli szöveghez hasonlóan mindegyik esetben hasonlító szócska („mint” „mintegy”) áll előtte.⁴

Vitatott, hogy Pálra vonatkoztatva pontosan mire is utal a főnév. A „későn született”⁵ értelmezés ki van zárva, mert a görög szó egyetlen ókori iratban sem jelenik meg ebben az értelemben.⁶ A „korán született” (= koraszülött) jelentés nem felel meg a 8. vers elején levő „mindnyájuk után” (ἔσχατον δὲ πάντων)

¹ Az idézett szöveg a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat által kiadott Káldi-Neovulgata fordításból való. A többi bibliai idézetet is ebből a kiadványból veszem.

² Vö. Joseph A. FITZMYER: *First Corinthians*. New Haven–London, Yale University Press, 2008. 552.

³ Vö. Johannes SCHNEIDER: ἔκτρομα. In: Gerhard KITTEL (szerk.): *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*. Band II. Stuttgart, Kohlhammer, 1935. 463.

⁴ A főnév képletes alkalmazása Alexandriai Philónnál is felfedezhető: *Legum Allegoriae* 1,76.

⁵ Így értelmezte a szót a páli levelek egyik kiemelkedő ókori kommentátora, Ambrosiaster. Vö. Wolfgang SCHRAGE: *Der erste Brief an die Korinther*. 4. Teilband. Düsseldorf–Neukirchen-Vluyn, Benziger–Neukirchener, 2001. 63.

⁶ Vö. SCHNEIDER i. m. 464.

időmeghatározásnak. Szóba jöhetne még, hogy a görög szóban az „újjászületésre” lássunk utalást: a lelkileg halottat Isten kegyelme új életre keltette.⁷ Am figyelembe véve a 9–10. versek tartalmát, amely a kegyelemre való folyamatos ráutaltságot tudatosítja, célszerű megmaradni a „torzultként született” vagy „életképtelenként született” jelentésnél:⁸ a szóban forgó kifejezéssel Pál saját alapvető elégtelenségét, gyengeségét és tehetetlenségét jelöli.⁹ Jézus földi tevékenysége idején nem tartozott a tanítványok közé, s így erről az időről nincs közvetlen tapasztalata, sőt a megtérése előtt ellenségesen viselkedett Krisztus követőivel, s voltaképp magával Krisztussal (vö. ApCsel 9,4) szemben. Ilyen múlttal maga mögött, emberi szempontból, teljesen alkalmatlan az apostoli szolgálatra, amelyre Isten felfoghatatlan irgalma révén mégis meghívást kapott.¹⁰

A folytatásban éppen ezt a szempontot tudatosítja Pál, amikor a legkisebbnek mondja magát az apostolok között, s egyúttal felidézi egyházüldöző tevékenységét. Érdekes az „Isten egyháza” (ἐκκλησία τοῦ θεοῦ) kifejezés, amely valószínűleg a jeruzsálemi keresztény közösség önmegnevezése volt. Ugyanis a Gal 1,13-ban, ahol Pál éppúgy a korábbi egyházellenes fellépésére utal, szintén ez a kifejezés szerepel.¹¹

A 10. versben Pál nyíltan kimondja, hogy kizárólag Isten kegyelmének köszönheti, hogy a jelenben Krisztus követője és apostola lehet. A kegyelem, amely Krisztus megváltása révén bőségesen árad ki a hívőkre (Róm 5,15), Pál számára az apostoli szolgálat alapja és támasza. Nyilván már a meghívása is a kegyelem megnyilvánulása volt (vö. Gal 1,15), és a későbbi apostoli tevékenység is teljes mértékben az Istentől jövő kegyelmi erő által válik hatékonyá.

Némileg meglepő – mert dicsekvésnek tűnik – az alábbi kijelentés: „valamennyiüknél többet munkálkodtam”. Am a folytatásban Pál rögtön helyesbít: „bár nem én, hanem Isten kegyelme velem együtt.” A fáradozás igazi alanya tehát Isten kegyelme. Pál nyilván nem passzív eszköz, hiszen az ő elkötelezett együttműködése is feltétlenül szükséges, ám az apostoli munkával együtt járó sok fáradság csakis a kegyelem révén válik elviselhetővé és gyümölcsözővé. A 10. verset illetően joggal írja Joseph A. Fitzmyer: „Pál tehát megmagyarázza,

⁷ Vö. Friedrich LANG: *Die Briefe an die Korinther*. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1986. 214.

⁸ A fenti idézetben szereplő „félresikerült” szó is bizonyára ezt a szempontot tudatosítja.

⁹ Vö. SCHRAGE i. m. 65.

¹⁰ Egyes kutatók úgy gondolták, hogy az ἐκτρομα főnevet eredetileg Pál ellenfelei használták gúnyszóként. Az apostol átvette ugyan a megjelölést, de új módon alkalmazta. Vö. SCHNEIDER i. m. 464. Mindazonáltal ez a feltételezés nem mondható minden szempontból meggyőzőnek. Vö. SCHRAGE i. m. 64.

¹¹ Vö. Joachim GNILKA: *Az Újszövetség teológiája*. Budapest, Szent István Társulat, 2007. 99.

hogy Isten kegyelme miért nem maradt hatástalan az ő pályafutásában. Nem arról van szó, hogy a kemény munkája miatt különb lenne a többiekénél, hanem hogy a kegyelem képesítette őt kemény munkára.”¹²

2. „Elég neked az én kegyelmem” (2Kor 12,9) – a kegyelem mint a megpróbáltatások közepette nyújtott lelki támasz

A Korintusiaknak írt 2. levél első kilenc fejezetében Pál viszonylag békés hangnemben szól egy korábbi feszültség kedvező megoldásáról, az apostoli szolgálat sajátosságairól és a jeruzsálemi keresztény közösség megsegítése céljából rendezett gyűjtésről. A 10. fejezettől kezdve megváltozik a hangvétel. Pál kemény kifejezéseket használva vitázik ellenfeivel, akiknek pontos kilétét nehéz meghatározni. Az biztos, hogy kívülről érkeztek, és zsidó származásúak voltak.¹³ Számunkra most főképp az a jelentős, hogy Krisztus igazi „apostolainak” (küldöttjeinek) tekintették magukat. Ennek igazolásaként különféle erő-megnyilvánulásokra, rendkívüli élményekre és csodákra hivatkoztak (2Kor 11,13–14; 12,1–12).

Ezekkel az ellenfelekkel szemben, akik rendkívüli tapasztalataikkal dicsekszenek, Pál is szükségét érzi, hogy dicsekedjék, mégpedig azzal, amit apostoli mivolta legjellemzőbb ismérvének tekint: a megpróbáltatásaival és szenvedéseivel (vö. 2Kor 11,22–33). Ám a 12. fejezet elején az apostol érvelése meglepő fordulatot vesz. Pál ugyanis egy egészen sajátos misztikus tapasztalatra, elragadtatásra hivatkozik. Feltűnő, hogy erről először egyes szám harmadik személyben ír. Ezáltal némileg távol tartja magát az elbeszélte eseménytől, bizonyára azért, hogy elterelje a figyelmet saját személyéről.¹⁴ A 6–7. versekben azonban egyértelművé válik, hogy korábban saját élményéről írt. Bennünket főleg a 7. verstől kezdődő megállapítások érdekelnek:

¹² FITZMYER i. m. 553.

¹³ A kérdés részletesebb tárgyalásához vö. Kocsis Imre: *Bevezetés az Újszövetség könyveibe*. Budapest, Szent István Társulat, 2019. 95–97.

¹⁴ Ezt az eljárást „retorikus távolságtartásnak” (*rhetorische Distanznahme*) nevezi Erich GRÄSSER: *Der zweite Brief an die Korinther. Kapitel 8,1 – 13,13*. Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus, 2005. 183.

„Ezért, hogy el ne bízzam magam, tövist kaptam testembe, a sátán angyalát, hogy arcul verjen. Háromszor kértem az Urat, hogy távozzék az tőlem, de ő azt mondta nekem: Elég neked az én kegyelemem, mert az erő a gyöngeségben lesz teljessé. Legszívesebben tehát gyöngeségeimmel dicsekszem, hogy Krisztus ereje lakozzék bennem.” (12,7–9).

Arról, hogy mit is jelent a 7. versben említett „tövis a testben”, nagyon sokat írtak már.¹⁵ Kevésbé valószínűek azok a magyarázatok, melyek szerint a „tövis” testi kísértésekre utalna,¹⁶ vagy az ellenfeleket jelölné.¹⁷ A legelfoghatóbb és legelfogadottabb magyarázat az, amely a „tövist” egy rendszeresen visszatérő betegséggel azonosítja. Arra vonatkozólag, hogy konkrétan miben is állt a szóban forgó betegség, többféle javaslat született: epilepszia, periodikus depresszió, fejfájás, szemmigrén, malária, trigeminus neuralgia, beszédhiba stb. Valójában teljes bizonyosságra ebben a kérdésben nem juthatunk. Az „arcul ver” (κολαφίζω) ige használata miatt valamiféle fejfájdalomra lehetne leginkább gondolni.¹⁸ A „sátán angyala” kifejezés azt a korabeli szemléletet tükrözi, mely a betegségeket a sátán, illetve alárendeltjei tevékenységére vezeti vissza.¹⁹

Pál imában kéri az Úrtól a szabadulást ettől a számára kellemetlen és fájdalmas megpróbáltatástól. Az „Úron” a 9b vers alapján Jézus Krisztust kell értenünk. A háromszori imádság összefüggésbe hozható Jézusnak a Getszemánikerti háromszori imájával, de ettől függetlenül is sokat mondó. A háromszor elmondott kérést különösen hatékonyak tartották. A háromszori imára – ami

¹⁵ A fontosabb magyarázatokról jó áttekintést nyújt Ralph P. MARTIN: *2 Corinthians*. Nashville, Thomas Nelson Publishers, 1986. 413–416. A 12,7–9 értelmezéstörténetéhez vö. Thomas SCHMELLER: *Der zweite Brief an die Korinther*. Teilband 2. Neukirchen-Vluyn–Ostfildern, Neukirchener–Patmos, 2015. 313–320.

¹⁶ Régebben főképp katolikus exegéták képviselték ezt a nézetet. A háttérben a Vulgataban található fordítás áll: *stimulus carnis*. Vö. MARTIN i. m. 414.

¹⁷ E nézetet vallók többek között arra hivatkoznak, hogy az Ószövetségben Izrael ellenfeleit olykor tövishez hasonlítják: Szám 33,55; Ez 28,24. Érdekes, hogy a nézet egyik kiemelkedő ókori képviselője, Aranyszájú Szent János a „sátán” főnévnek itt egyszerűen az „ellenfél” értelmet tulajdonítja. Vö. MARTIN i. m. 413.

¹⁸ Figyelemre méltó, hogy a Galata levélben is utalás történik egy olyan betegségre, amelyben Pál akkor szenvedett, amikor először érkezett a galatákhoz (vö. Gal 4,13–14).

¹⁹ Vö. GRÄSSER i. m.198.; SCHMELLER i. m. 307.

a kezdetet, közepet és véget egyaránt magában foglalja – az Ószövetségben és a judaizmusban is több példát találunk.²⁰

A 9. versből kiderül: a kérés nem teljesül, de nem marad meghallgatás és válasz nélkül. Erich Gräßer szerint a kérőima egy egészen sajátos jellegű „gyógyító csodához” vezetett, amennyiben Pált a szenvedés teljesen új értelmezésére tette képessé.²¹ Jézus mondatának nem az az értelme, hogy Pál elégedjen meg a kegyelemmel (holott sok más dolog is hasznos lenne még számára).²² Jézus válaszában lényege: elegendő a kegyelem, mert az apostolnak nincs többre szüksége.²³ Ez a kegyelem ugyanis nem más, mint Krisztus ereje (9b. v.), amely éppen a gyengeségben lesz teljessé, pontosan azért, mert az emberi erő itt semmilyen szerepet sem játszik. Ezzel kapcsolatban utalhatunk a 2Kor 13,4-re: „Mert bár erőtlenségből megfeszítették [Jézust], Isten erejéből él”. Ami azonban Jézusra vonatkozólag egymás követő mozzanatokként van bemutatva, azt Pál egyidejűleg éli át: a testi gyengeséget és az apostoli szolgálatban őt megtartó és fenntartó erőt.

3. „A nekem adatott kegyelem által” (Róm 15,16) – a kegyelem mint az apostoli tekintélyt megalapozó valóság

Leveleinek néhány helyén Pál a „nekem adatott kegyelem által” (Κατὰ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι 1Kor 3,10; διὰ τῆς χάριτος τῆς δοθείσης μοι Róm 12,3; διὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι Róm 15,15) formulával vezeti be az apostoli szolgálatára, vagy ezen szolgálat valamelyik mozzanatára való hivatkozást. Az idézett kifejezés bizonyos értelemben Pál tevékenységének legitimizációjára szolgál. A Pálnak juttatott, apostoli munkára képesítő kegyelem egyúttal az apostoli tekintélyt is megalapozza: azt a tekintélyt, amely révén Pál követelményekkel állhat elő, és engedelmességet várhat el a hívek részéről.²⁴ Az 1Kor 3,10-ben ez áll: „Isten nekem adott kegyelme szerint, mint

²⁰ Vö. Hermann Leberecht STRACK – Paul BILLERBECK: *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*. Vierter Band. München, C. H. Beck, 1928. 220.

²¹ GRÄSSER i. m. 202.

²² Luther Márton fordítása ezt az értelmezést sugallja: „Lass dir an meiner Gnade genügen.” Vö. SCHMELLER i. m. 316.

²³ Vö. GRÄSSER i. m. 203.

²⁴ Az Ef 3,7–8-ban is hasonló formula olvasható. Mindenesetre az Efezusi levelet a biblikusok többsége deuteropáli levélnek tekinti, vagyis Pál tanítványi köréből származtatja. Az említett formula is némileg eltérő szerepet tölt be: a Pálnak juttatott kegyelem az ő apostoli szolgálatá-

bölcs építőmester, alapot vetettem; más pedig arra épít.” E kijelentéshez komoly figyelmeztetés kapcsolódik: „De mindenki ügyeljen, hogyan épít rá. Mert a lerakott alapon kívül, amely Jézus Krisztus, más alapot senki sem rakhat” (1Kor 3,10b–11). Azt az alapot, amelyet Pál éppen az Istentől kapott kegyelem által rakott le, mindenkinek tiszteletben kell tartani. A Róm 12,3-ban az alábbi buzdítás olvasható: „Azt mondom ugyanis mindegyikteknek a nekem adott kegyelemnél fogva, hogy senki se gondoljon magáról a kelleténél többet; hanem józanul gondolkodjék, mindenki a hit mértéke szerint, amelyet Isten juttatott neki.” A mondatból jól kivehető: a neki osztályrészül jutó kegyelem feljogosítja Pált, hogy ne pusztán baráti jótanácsot adjon, hanem kötelező érvényű irányelvet fogalmazzon meg. Persze ezt nem hatalom-fitogtatásból teszi, hanem abban kívánja segíteni a híveket, hogy életvitelük megfeleljen Isten akaratának, és teljesíteni tudják saját, keresztyén mivoltukból fakadó küldetésüket.

E tekintetben külön figyelmet érdemel a Rómaiaknak írt levél végén olvasható kijelentés, amelyben apostoli tevékenységének lényegét igen eredeti módon, kultikus fogalmakkal írja le Pál:

„Itt-ott merészebben írtam nektek [...] Annak a kegyelemnek erejében tettem ezt, amit Isten adott nekem, hogy Krisztus Jézus szolgája legyek a pogányok között, és Isten evangéliumának szent szolgálatát végezzem, s így a pogányok kedves, és a Szentlélek által megszentelt áldozattá legyenek” (Róm 15,15–16).

A pogányok között végzett misszió papi szolgálatként jelenik itt meg.²⁵ A „szolga” (λαειτουργός) főnév ugyan általános értelmű, de gyakorta jelöli a szentély (ill. szentélyek) szolgálattelvőit is. A „szent szolgálatot végezni” (ιεραουργέω) ige viszont kizárólag kultikus cselekményt jelöl, s többnyire a papok áldozatbemutatására vonatkozik.²⁶ Ebből kifolyólag Pál arra céloz, hogy az ő papi szolgálata teszi lehetővé, hogy a pogányok Istennek tetsző áldozattá váljanak. Az áldozatbemutatás a Szentlélek által valósul meg, hiszen ő szenteli meg az „áldozatot”, vagyis ő készíti a pogányokat az evangélium hívő elfogadására, ő

---

nak sajátos jellegét, a pogányok iránti elkötelezettséget és a pogányoknak történő igehirdetést alapozza meg.

²⁵ A kommentárokon kívül vö. Albert VANHOYE: *Prêtres anciens, prêtre nouveau selon le Nouveau Testament*. Paris, Seuil, 1980. 299–301.

²⁶ Vö. Gottlob SCHRENK: ιεραουργέω. In: Gerhard KITTEL (szerk.): *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*. Band III. Stuttgart, Kohlhammer, 1938. 251–252.; Claude WIÉNER: ιεραουργείν. In: *Studiorum Paulinorum Congressus Internationalis Catholicus*. Volumen II. Roma, Pontificio Instituto Biblico, 1963. 399–404.

erősíti meg őket hitükben és Krisztus iránti elkötelezettségükben, s ő formálja át őket a keresztség szentségében. Pál a hívek megszenteléséhez sajátos papi szolgálatával járul hozzá, hiszen ő készíti fel a híveket a Szentlélek befogadására, sőt Isten szavának hirdetésével, valamint a kereszttelessel közvetíti is számukra a megszentelő és életadó Lelek.

A páli mondat az alábbi párhuzamot teszi lehetővé: az ószövetségi áldozatoknál a laikus izraelita vitte az áldozati adományt, amelyet a templomban szolgálatot teljesítő pap ajánlott fel, és juttatott el Istenhez a tűz által. Pál szemléletében a keresztyény hívek adják az áldozati adományt, amely saját személyükkel azonos. Az apostol a pap funkcióját veszi át, a tűz szerepét pedig a Szentlélek. Az ószövetségi felfogásban ugyanis a tűz formálta át, és juttatta Isten elé az áldozati adományt. Az újszövetségi időszakban a Lélek az átformáló, aki által a keresztyények képesek felismerni, mi az Isten akarata, s testüket (önmagukat) „élő, szent, Istennek tetsző áldozatul” tudják adni (Róm 12,1).²⁷ Ahhoz viszont, hogy a Lélek hatékonyan tudjon működni, nélkülözhetetlen az apostol papi közvetítése, akinek tevékenysége a 2Kor 3,8 szerint nem más, mint „a Lélek szolgálata”.

4. Befejező gondolatok

Az apostoli szolgálatot lehetővé tevő és kísérő kegyelem tudata Pált Isten felé aláza és hálára, a reábízottak felé felelősségteljes, tekintéllyel történő fellépésre ösztönzi. Az aláza és a határozott fellépés nem áll ellentétben egymással. Pál jól tudja: ha Isten ingyenes, meg nem érdemelt kegyelme őt különleges pozícióba helyezte, akkor neki e pozíciónak megfelelően kell beszélnie és cselekednie. Az apostol ugyanakkor azt is jól tudja, hogy kiemelt pozíciója nem dicsekvésre vagy földi előnyök szerzésére való, hanem arra, hogy segítse keresztyény testvéreit a Krisztus iránti mind teljesebb elköteleződésben. A sajátos, apostoli szolgálatra képesítő kegyelem végső célja tehát az, hogy Pál kegyelemközvetítővé váljék, vagyis az ő tevékenysége által minél bővebben áradjon Krisztus megigazulást eredményező és a megigazult életet lehetővé tevő kegyelme a hívők számára.

²⁷ A Szentléleknek a keresztyények mindennapi életében betöltött szerepét Pál igen erőteljesen kidomborítja. Vö. Kocsis Imre: „*Isten elküldte Fiának Lelkét*”. *A Szentlélek Pál apostol tanításában*. Budapest, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, 2004. 60–64., 159–164.